

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

4 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)
SSN Krzysztof Grzesiowski (sprawozdawca)
SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 4 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 23 lipca 2020 r., VI ACa 912/19,
w sprawie z powództwa M. S.
przeciwko Bank w W.
o ustalenie i zapłatę,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 5400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Krzysztof Grzesiowski

Tomasz Szanciło

Kamil Zaradkiewicz

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 23 lipca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację pozwanego Bank w W. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 23 września 2019 r., ustalającego nieważność umowy kredytu hipotecznego z 4 marca 2018 r. łączącego pozwanego z powodem M. S..

2. Z ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy i zaakceptowanych przez Sąd Apelacyjny wynika, że 5 lutego 2008 r. M. S. złożył wniosek do Bank SA Oddział w Polsce (poprzednik prawny pozwanego) o udzielenie kredytu w kwocie 650 000 zł, indeksowanego do CHF i rozłożenie go na 480 rat. W dniu 4 marca 2008 r. powód jako konsument zawarł z poprzednikiem prawnym pozwanego umowę kredytu na kwotę 620 000 zł z przeznaczeniem na zakup lokalu mieszkalnego na rynku wtórnym. Zgodnie z § 3 umowy kredyt oprocentowany został według zmiennej stopy procentowej. Oprocentowanie ustalane było jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej marży banku. Umowa została zawarta za pomocą wzorców umownych stosowanych przez bank udzielający kredytu. Kredyt był indeksowany kursem CHF. Wypłata miała nastąpić w złotych po przeliczeniu na CHF według kursu nie niższego niż kurs kupna walut określonego w tabeli kursów banku obowiązującego w momencie uruchomienia środków, a wysokość zobowiązania miała być określona jako równowartość wymaganej spłaty w CHF przeliczona na złote według kursu sprzedaży z tabeli kursów banku. W umowach ani w regulaminie nie było żadnej wzmianki o sposobie ustalania kursu waluty CHF.

Sąd Okręgowy ustalił, że do maja 2017 r. powód tytułem spłaty kredytu zapłacił 100 493,15 zł i 49 158,63 CHF. W dniu 6 lipca 2017 r. pozwany otrzymał od powoda wezwanie do zapłaty tych kwot. W piśmie powód powołał się na istnienie w umowie niedozwolonych postanowień i nieważność umowy oraz zaproponował polubowne zakończenie sprawy, jak również wskazał, że ewentualne dalsze spłaty nastąpią z zastrzeżeniem zwrotu. Pozwany odmówił zapłaty.

3. Sąd Apelacyjny podzielił ocenę prawną Sądu Okręgowego, który stwierdził, że kwestionowane postanowienia przeliczeniowe (indeksacyjne) mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, wskazując, że nie były one indywidualnie uzgodnione przez strony. Ponadto przyjął, że kwestionowane klauzule dotyczące

samemu ustalaniu kursu waluty, jak i mechanizm przeliczeniowy (indeksacyjny) dotyczą głównych świadczeń stron. Następnie Sąd drugiej instancji doszedł do przekonania, że przy uznaniu postanowień przeliczeniowych za abuzywne nie istnieje możliwość utrzymania umowy w pozostałym zakresie. W konsekwencji tego przyjął, że umowa kredytu indeksowanego zawarta przez strony jest nieważna od samego początku.

4. Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając go w całości, wnosząc m.in. o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Skarżący zarzucił naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”); art. 69 ust. 3 Prawa bankowego oraz art. 65 i 358 § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 Prawa bankowego; art. 189 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

5. Za nieuzasadniony należało uznać zarzut skarżącego, że w świetle art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 konieczna jest rozłączna ocena klauzuli ryzyka walutowego (powiązania zawartej umowy z walutą obcą) i klauzuli spreadu walutowego (a raczej klauzuli kursowej regulującej sposób ustalania kursu wykorzystywanego do przeliczenia złotych na CHF w trakcie wykonywania umowy), składających się łącznie na zawartą w umowie klauzulę przeliczeniową (indeksacyjną).

6. Sąd Najwyższy wielokrotnie już wskazywał, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającego z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm przeliczeniowy są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczepienie jest zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r.,

II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

7. Chybiony jest też zarzut skargi kwestionujący przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że klauzula przeliczeniowa określa główne świadczenia stron. Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w kontekście pojęcia „głównych świadczeń stron” w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości. Klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają właśnie główne świadczenie kredytobiorcy (zob. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Na takim stanowisku stoi też Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17; z 3 października 2019 r., C-260/18).

8. Sądy *meriti* trafnie oceniły jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe (indeksacyjne) w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na swobodne ustalenie kursu walutowego, po jakim następuje przeliczenie uiszczanych przez powodów spłat kredytu. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

9. Niezasadny okazał się również zarzut skargi kwestionujący sposób ujęcia przesłanki „jednoznaczności” postanowienia umownego w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej zostało już wyjaśnione, że wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony

prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (zob. np. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13; z 20 września 2017 r., C-186/16).

10. W ocenie Sądu Najwyższego klauzula przeliczeniowa zawarta w analizowanej umowie stron nie została jednoznacznie sformułowana, skoro na jej podstawie bank mógł swobodnie (dowolnie) ustalić wysokość oddanej do dyspozycji powodów kwoty kredytu w CHF, a oni nie byli w stanie z góry oszacować kwoty, którą mieli obowiązek świadczyć, skoro zasady przewalutowania określał jednostronnie bank (zob. wyroki SN: z 4 listopada 2011 r., I CSK 46/11; z 15 lutego 2013 r., I CSK 313/12; z 10 lipca 2014 r., I CSK 531/13).

11. Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, a także wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22). Zatem uznanie, że postanowienia odnoszące się do przeliczania kwoty kredytu oraz uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi oznacza, iż zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one powodów. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta,

w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (zob. wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15).

12. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (pkt 1). W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (pkt 2). Wymaga podkreślenia, że według art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała składu całej izby, z chwilą jej podjęcia, uzyskuje moc zasady prawnej, co oznacza, że wiąże inne składy Sądu Najwyższego. W konsekwencji nieuzasadnione są zarzuty skargi odnoszące się do możliwości wypełnienia luki w umowie przez odwołanie się do mechanizmu ustalania kursu walutowego przewidzianego w art. 358 § 2 k.c., tj. przyjęcia na potrzeby wyliczeń średniego kursu NBP, możliwości jej wykonywania w świetle art. 69 ust. 3 Prawa bankowego lub zastosowania art. 65 k.c., a co za tym idzie – utrzymania umowy.

13. Nie jest również trafny ostatni zarzut kasacyjny dotyczący naruszenia art. 189 k.p.c. W orzecnictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że kredytobiorca, mimo dochodzenia od banku roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia ma również interes prawny w ustaleniu nieważności umowy kredytu, w szczególności jeżeli umowa nie została jeszcze w całości wykonana (zob. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44, z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22; z 25 października 2023 r., II CSKP 835/23; z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 149/24).

14. W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 i § 3 w związku z § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra

Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności
adwokackie.

[SOP]

[ał]